

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра юридичного документознавства

**ОРФОГРАФІЧНІ НОРМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

ПРАКТИКУМ

КИЇВ – 2018

Орфографічні норми сучасної української літературної мови: практикум /
С.Д. Клименченко; Національна академія внутрішніх справ. Київ: НАВС, 2018.
22 с.

Укладач:

Клименченко С.Д., доцент кафедри юридичного документознавства, кандидат філологічних наук, доцент.

Рецензенти:

Гуща Г.В., професор кафедри загального і порівняльного мовознавства Київського національного лінгвістичного університету, кандидат педагогічних наук, доцент;

Галдецька І. Г., завідувач кафедри іноземних мов НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Практикум розроблений для самостійного опрацювання здобувачами вищої освіти основних правил української орфографії – системи загальноприйнятих правил, що визначають способи реалізації мови в писемній формі. Щоб при виборі тієї чи іншої орфограми (основної орфографічної одиниці) здобувач міг скористатися певним правилом (як складником системи письмових норм літературної мови), на початку кожної серії вправ наведено кілька контрольних запитань, які покликані або відновити в пам'яті певне орфографічне правило, або спонукати до повторення (вивчення) цього правила.

Тема 1. Правопис ненаголошених голосних

1. Якому принципу підпорядковується написання букв, що відповідають ненаголошеним голосним буквам?
2. Чи можна сплутати в українській мові написання ненаголошених голосних О, А? Якщо можна, то лише в якому випадку?
3. Які ненаголошені голосні найчастіше сплутуються під час написання слів в українській мові?
4. Сформулюйте правила перевірки написання ненаголошених голосних Е, И.
5. Чи є в українській мові слова, у яких написання ненаголошених голосних Е, И перевірити неможливо? Назвіть такі слова.
6. Під впливом якого фактору відбувається перехід Е в И, О в А в дієслівних коренях?

Вправа 1. У запропонованих словах замість крапок вставте пропущені голосні О або А.

К...лізія, н...т...ріат, факс...грама, п...свідчення, ш...нтаж, мем...рандум, ...бструкція, м...раль, п...тент, н...менклатура, ...оптимальний, п...ліція, м...ргінал, к...нтракт, ...рт...докс, піст...лет, рез...люція, с...б...таж, сур...гат, к...нфесія, адв...кат, ан...тація, пр...курор, прі...ритет, р...зп...рядження, тр...ф...рет, м...ніяк, висн...вок, н...каз, д...сьє. ...с...бистий, ...казія, п...дання, п...ртуpeя, ф...рмуляр, ...ригінал, к...легія, деп...ртація, дем...р...лізація, вир...к, п...р...докс, пр...ект, пр...п...зиція, суб...рдинація, к...дифікація, бр...вада, ген...цид, зап...віт, еш...фот, к...мунікація, л...бізм, мент...літет, п...ст...нова, пр...грама, рекл...м...ція, к...мпетенція, в...кансія, ст...тут, ...ферта, ...п...зиція, нарк...манія, вик...навчий, с...лдат, к...нфіскація, м...ндат, пр...т...кол, ф...рисейство, г...рант, гр...м...дянин, к...нспект, ...фіцер, п...яснення, факт...р, спр...в...чинство, р...зписка, ...т...ман, в...люта, г...шиш.

Вправа 2. Творче завдання: доберіть пари однакових за лексичним значенням слів з української та російської мов, у яких би не збігалося написання О, А.

Наприклад:	укр.	рос.
	оренда	аренда
	робота	работа

Вправа 3. У запропонованих словах замість крапок вставте пропущені голосні Е або И.

Орд...н, к...рувати, тр...вога, абр...віатура, адр...сат, акр...дитив, аст...рикс, ат...стація, банд...тизм, бізн...с, зв...ртання, кор...спондент, конфід...нційний, р...ц...д...віст, р...ципієнт, тол...рантність, хак...р, ф...міда, юр...сдикція, ц...вільний, бюл...тень, векс...ль, в...рдикт, д...портація, д...т...ктив, ліб...рал, р...пресія, с...рт...фікат, ульт...матум, характ...рист...ка, в...р...фікація, г...ноцид, дакт...лограма, д...бош, д...дукція, д...крет, д...лікт, н...йтралітет, р...візія, таб...ль, т...заурус, такт...ка, т...рор, фальс...фікація, ц...нізм, д...магогія, д...фініція, д...р...ктива, д...стр...б' ютор, ...ксп...ртиза, імпічм...нт, інт...рпр...тація, каз...мат, кіл...р, код...кс, комп...тенція, л...гальний, л...гіт...мація, пр...тензія, пр...зупція, пр...ватний, р...золюція, р...квізит, р...кламація, р...комендація, р...путація, р...сп...ктаб...льний, с...туація, ст...нограма, тр...буна, кат...горія, страт...гічний, м...даль, р...ф...рат, д...кан, кал...ндар.

Вправа 4. Перепишіть речення, вставляючи замість крапок необхідні голосні.

Заборон...но вим...гати від ...соби, яка пр...т...ндує на зайняття в...кантної п...сади в п...ліції, д...кументи, не в...значені цією статтею, якщо надання інших д...кументів не пер...дбач...но законом П...ліцейським за будь-яких ...бстав...н з...б...р...н...но спр...яти, здійснювати, підбурювати або т...рпимо став...тися до будь-яких форм к...тування, жорстокого, н...людського або такого, що пр...н...жує гідність, п...водж...ння чи п...карання. Зв...ртаючись до особи, або у разі зверн...ння ...соби до п...ліцейського, п...ліцейський з...б...в' язаний назвати

своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не впускаючи його з рук.

Поліцейським підрозділу спеціального призначення номер нагрудного знака додатково значається на днестрої і на шолмі таким чином, щоб його було можливо прочитати або фіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

Вправа 5. Перепишіть пари дієслів, вставляючи замість крапок голосні О, А, Е, И. Зробіть висновок про причину чергування О-А, Е-И у запропонованих дієсловах.

Г...нити - г...няти

кл...ну - прокл...ною

л...мити - л...мати

м...гти - вим...гати

розд...рти - розд...рати

допом...гти - допом...гати

сх...пити - х...пати

ум...рти - ум...рати

перем...гти - перем...гати

Тема 2. Уживання великої літери

1. Сформулюйте основні правила вживання великої літери.

Вправа 1. Перепишіть, розкриваючи дужки. Букви, де треба, замініть великими.

/д/ень /к/онституції, /л/івський /н/аціональний /у/ніверситет, /к/абінет

/м/іністрів /у/країни, /ц/ентральна /р/ада, /д/ень /п/рав /л/юдини, /і/нтерпол, /т/овариство /ч/ервоного /х/реста і /п/івмісяця, /о/рден /б/огдана /х/мельницького, /к/іївський /п/алац /с/порту, /п/резидент /у/країни, /п/рикарпатський /в/ійський /о/круг, /к/омітет /д/ержавної /б/езпеки, /г/олова /в/ерховної /р/ади /у/країни, /в/есвітня /р/ада /м/иру, /к/онституційний /с/уд /у/країни, /о/рганізація /о/б'єднаних /н/ацій, /д/ень /н/езалежності /у/країни, /г/олова /к/онституційного /с/уду, /г/енеральний /п/рокурор /у/країни, /г/ромадянська /в/ійна.

Вправа 2. Перепишіть речення, розкриваючи дужки.

Діяльність поліції спрямовується та координується /к/абінетом /м/іністрів /у/країни через /м/іністра /в/нутрішніх /с/прав /у/країни згідно із законом.

У своїй діяльності поліція керується /к/онституцією /у/країни, /м/іжнародними /д/оговорами /у/країни, згода на обов'язковість яких надана /в/ерховною /р/адою /у/країни, цим та іншими /з/аконами /у/країни, /а/ктами /п/резидента /у/країни та /п/остановами /в/ерховної /р/ади /у/країни, прийнятими відповідно до /к/онституції та /з/аконів /у/країни, /а/ктами /к/абінету /м/іністрів /у/країни, а також виданими відповідно до них /а/ктами /м/іністра /в/нутрішніх /с/прав /у/країни, іншими нормативно-правовими актами. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені /к/онституцією /у/країни, /к/римінальним /п/роцесуальним /к/одексом /у/країни та /к/одексом /у/країни про адміністративні правопорушення, а також іншими /з/аконами /у/країни. Поліцейський, щодо якого проводиться службове розслідування, може бути відсторонений від виконання службових обов'язків у порядку, визначеному /д/исциплінарним /с/татутотом /н/аціональної /п/оліції /у/країни.

Вправа 3. Творче завдання: опишіть своє місто (село, селище), його вулиці, площі, навчальні заклади тощо. Поясніть написання слів з великої літери.

Тема 3. Правопис И, І, Ї у словах іншомовного походження

1. За якими правилами здійснюється написання И, І, Ї у загальних назвах іншомовного походження? Чи є винятки? Назвіть їх.

2. За якими правилами здійснюється написання И, І, Ї у власних назвах іншомовного походження? Чи є винятки? Назвіть їх.

Вправа 1. Замість крапок вставте пропущені голосні у загальних назвах іншомовного походження.

Пр...ор...тет, ...нструкц...я, мер...д...ан, ауд...єнц...я, конс...л...ум, аж...отаж, дез...нформац...я, ...мп...чмент, аморти...зац...я, д...лема, шов...н...зм, галюц...нац...я, наркоман...я, ...нструкц...я, ст...мул, д...в...з...я, м...л...тар...зм, ...н...ц...ат...ва, ...нкр...м...нувати, ...нст...нкт, ...нс...нуац...я, репр...ват...зац...я, декр...м...нал...зац...я, ностр...ф...кац...я, ал...б... , ун...тарн...й, конст...туц...я, фальс...ф...кац...я, тар...ф...кац...я, функц...онер, д...сц...пл...на, дакт...лоскоп...я, его...зм, аз...мут, жур... , ...д...л...я, ...нту...ц...я, акред...т...в, к...днеп...нг, рец...п...єнт, п...єтет, през...дент, д...скомфорт, пар...тет, м...т...нг, апокал...пс...с, р...кошет, еруд...ц...я, арт...лер...я, рец...д...в...ст, ...нд...катор, с...мб...оз, д...ф...рамб, ауд...єнц...я, ульт...матум, д...сплей, коеф...ц...єнт, м...тропол...я, с...мпоз...ум, л...з...нг, афрод...з...ак, плеб...сц...т, пер...пет...я, харак...р..., д...скр...м...нац...я, с...нд...кат, д...скред...тац...я.

Вправа 2. Замість крапок вставте відповідні голосні у власних назвах іншомовного походження.

Флор...да, Єг...пет, Цюр...х, Сканд...нав...я, Ч...л..., Ка...р, Браз...л..., Адр...ат...ка, Ед...нбург, Т...бет, Вав...лон, Д...дро, Баст...л...я, Т...ц...ан, Ват...кан, В...зант...я, Ваш...нгтон, Афр...ка, Атлант...да, Корд...льєри, С...р...я, Ізра...ль, С...dney, С...ц...л...я, Мавр...тан...я, Мадр...д, Ш...офок, Ч...нг...схан, Гельс...нк..., В...рдж...н...я, Сан-Франц...ско, Ку...ндж..., Тр...єст.

Вправа 3. Запишіть українською мовою запропоновані загальні та власні назви іншомовного походження.

Инструкция, Монтевидео, лабиринт, Палестина, Овидий, стоицизм, антибиотик, Хиросима, утилитарный, эквивалент, амнистия, Гибралтар, арбитраж, браунинг, Лидице, вердикт, дискриминация, казуистика, Корсика, Сардиния, экстрадиция, легитимация, криминалистика, Цицерон, Аристотель, муниципалитет, реквизит, рецидивист, субституция, Братислава, Пакистан, Маврикий, субординация, токсикомания, трибунал, Литва, юрисдикция, Сингапур, Мичиган, альтруизм, амортизация.

Вправа 4. Творче завдання.

З будь-якого словника іншомовних слів випишіть 20 слів на виучуване правило, пов'язаних з майбутньою професією.

Тема 4. Уживання апострофа в українській мові

1. Яку роль в українській мові відіграє апостроф?
2. У яких випадках ставиться апостроф між губним і йотованим в українських за походженням словах?
3. Назвіть умови, за яких пишеться апостроф між префіксом і коренем (або між першою і другою частинами складного слова).
4. У яких випадках пишеться апостроф у словах іншомовного походження?
5. Чи є винятки на правило вживання апострофа в українській мові?

Вправа 1. Запишіть слова українською мовою

Предъявить, пятидесятилетие, имя, объединение, интервью, здоровье, Заполярье, разъезжать, обязанность, мягкий, трёхъярусный, впятером, детясли, вьетнамка, деревянный, безденежье, пьеса, поверье, валерьянка, семьянин, львовянин, узник, запомнить, мелочный, вянуть, объективный, смягчить, связь, славяне, Лукьян.

Вправа 2. Утворіть прикметники від поданих словосполучень

Чотири етапи, без язи́ка, два ядра, перед ювіле́єм, під язиком, між ярусами.

Вправа 3. Перепишіть слова. Замість крапок у разі потреби вставте апостроф

Кур...йозний, з...їздити, присв...ята, з...юрмитися, духм...яний, трьох...етапний, фотоз...йомка, Мін...юст, об...ємний. В...ячеслав, обов...язок, безправ...я, напів...ява, кав...ярня, пів...яблука, пред...явник, зв...язківець, сурм...яний, бур...як, без...ядерний, зав...южений, пам...ять, п...яниця, довір...я, в...язниця, п...ятниця, під...йомник, п...еса, зів...янути, під...їхати, медв...янистий, цв...ях, торф...янистий, зап...ястя, св...ято.

Вправа 4. Запишіть слова іншомовного походження українською мовою.

Кар'єра, об'єкт, павильон, мес'є, порт'є, круп'є, мільярд, лосьон, виньєтка, бюджет, фельєтон, бракон'єр, мыш'як, ін'єкція, гравюра, монпанс'є, марсельєза, фюзеляж, кон'юнктура, фельдегер'є, ад'ютант, альянс, комп'ютер, дистриб'ютор, трансєвропейський, суб'єктивність, бар'єр, об'єкт, бяз'є, Рив'єра, С'єрра - Леоне, Х'юстон, Ньюпорт.

Вправа 5. Запишіть правильно слова, використовуючи правила вживання апострофа в іншомовних словах.

П...єдестал, ател...є, кон...як, пан...європейський, б...юро, Лавуаз...є, Ір...йона, прем...єра, кар...єрист, пас...янс, міл...йон, к...янті, бел...єтаж, В...єтнам, кон...юнктивіт, ад...юнктура, порт...єра, транс...атлантичний, фаміл...ярний, кеш...ю, дос...є, інтер...єр, б...юлетень, Руж...є, ар...єргард.

Вправа 6. Розкрийте дужки й утворіть за допомогою запропонованих префіксів нові слова.

Без- /-язикий, -ядерний, -ідейний;

Під-/ -юджувати, -їжджати, -йом;

Від- /ємний, -рваний, -в'язати;

Об- /-ективний, -єднати, -їстися, -грати;

З- /-ясований, -йомка, -організувати;

Роз- /ятрений, -єднання, -грати.

Тема 5. Уживання м'якого знака в українській мові

1. Коли м'який знак пишеться в кінці слова?
2. Які правила правопису м'якого знака в середині слова є в українській мові?
3. Назвіть суфікси, які завжди пишуться з м'яким знаком. Чи є винятки з цього правила?
4. У якому випадку м'який знак пишеться перед суфіксами -ськ-, -ств-?

Вправа 1. Перепишіть, поставте, де потрібно, м'який знак.

Вісім...сот, піз...ній, різ...блений, л...одовик, Хар...ків, дерз...кий, вуз...кий, війс...ко, людс...кіс..., т..., план...ці, їдал...ня, відмір...те, Натал...чин, мен...шати, дон...чин, пот...мянілий, Михал...ченко, Фед...чишин, Уман...щина, вітаєш...ся, юнац...кий, міл...йон, л...єт...ся, тон...ше, тюр...ма, кін...чик, винос...ся, ріж...те, насип...те, колодяз...ні, кут...ній, по він...ця, вікон...ця, куз...ня, француз...кий, плас...кий, гааз...кий, стан...мо, парасол...ці, плат...ня, порад...те, піс...ня, казен...щина, піт...ма, Ірпін...с...кий, бунтар..., поліцейс...кий, обов'язковіс...т..., війс...ко, лан...цюг, камін...чик, пан...ство, п'ят...сот, лар...ки, с...міх, пол...с...кий, діял...ніс...т...

Вправа 2. Перекладіть на українську мову.

Любовь, роскошь, календарь, ларьки, Игорь, украинец, турецкий, вплавь, молодец, лесостепь, пластырь, инвентарь, рукопись, Пермь, преследуешь, четырьмя, проверь, режь, поставьте, панцирь, семьдесят, строятся, миллион, Сибирь, Старицкий, богатырь.

Вправа 3. Поставте іменники у формі давального відмінка.

Спілка, сторінка, донька, вихователька, поведінка, ополонка, жменька, практикантка, полька.

Вправа 4. Утворіть від іменників прикметники за допомогою суфікса -ськ-.

Умань, Оболонь, Лебедин, Хорол, Тернопіль, Ангола, полька, республіка, Ужгород, Бершадь, гігант, велетень, Севастополь, Ніжин, Ворзель, Чигирин, коваль, генерал, кінь, село, завод, курсант, рибалка, Прип'ять, Полісся, Судан, Ятрань, Лопань, Ізмаїл, любитель.

Вправа 5. Від запропонованих іменників утворіть присвійні прикметники за допомогою суфікса -ин-

Вчителька, іспанка, ненька, приятелька, Васька, Параска, тітка, вихователька, Ольга, дочка, донька, Наталка, матінка, Даринка, зозулька, подруга.

Вправа 6. Поставте подані дієслова у 3-й особі однини і множини теперішнього часу, а також у 2-й особі однини і множини наказового способу.

Сипати, різати, вірити, забезпечити, кликати, поглянути, сідати, кинути.

Вправа 7. Перепишіть слова іншомовного походження, замість крапок, де потрібно, поставте м'який знак.

Автопавіл...йон, авен...ю, ал...янс, барел...єф, бутон...єрка, вуал...ю, дос...є, камарил...я, конференс...є, кс....ондз, к...ювет, мад...яр, мезал...янс, міл...йонер, модел...єр, м...юзикл, Мол...єр, шев...йот, шансон...є, шампін...йон, біл...ярд,

кабал...єро, кастан...єти, кол...є, компан...йон, м...юридизм, ескадрил...я, д...юраль.

Тема 6. Подвоєння та подовження приголосних в українській мові

1. Чим подвоєння відрізняється від подовження?
2. Сформулюйте основні правила подвоєння приголосних в українській мові.
3. Які приголосні та в якій позиції здатні подовжуватися? Назвіть основні групи слів, у яких відбувається подовження.

Вправа 1. Перепишіть слова іншомовного походження, розкриваючи дужки.

Бру/т/о, ва/н/а, су/ф/ікс, гру/п/а, баро/к/о, тран/с/ибірський, гра/м/атика, бу/л/а, інтерме/ц/о, ко/л/ектив, ві/л/а, і/м/іграція, хо/б/і, па/н/а, гри/п/, па/н/о, нове/л/а, а/н/али, а/к/умуляція, і/р/аціональний, бо/н/а, ме/с/ія, пе/н/і, і/н/овація, і/л/юмінація, мі/р/а (смола), бі/л/ь (документ), не/т/о, мо/т/о (девіз), о/п/озиція, шо/с/е, конт/р/еволуція, ду/р/а (рослина), то/н/а, Мі/т/еран, О/т/ава, Лі/с/абон, Андо/р/а, То/р/іче/л/і, Го/л/андія, Брю/с/ель, Ні/ц/а, Та/л/і/н/, Гава/н/а, є/л/ін, іди/л/ія, маро/к/анець, а/н/отація, кро/с/ворд, Апо/л/он, Гі/п/ократ, профе/с/ор, ба/л/ (оцінка), імпре/с/іонізм, ва/т/, комі/с/ія, апе/л/яція, а/к/редитація, ко/р/еспондент, і/л/юстрація, тра/с/а, ка/с/ета, і/п/одром, му/л/а, і/л/юзія, ко/л/екція, Ді/к/енс.

Вправа 2. Запишіть слова іншомовного походження українською мовою.

Алла, окупант, корреспонденція, Тисса, , компресс конфетти, ипподром, перрон, мадонна, Жанна, массив, либретто, мулла, Калькутта, сюрреализм, коммюнике, аллея, голландец, иммигрант, интеллект, колонна, дифференциация, апперцепция, канна, манна, стаккато, беллетристика, Руссо, ирреальный, Ватт, ватт, ганноверский, аккордеон, баррикада, Растрелли, редколлегия,

каллиграфія, аллегорія, іннервація, аббревіатура, аккредитив, аттестация, аберація, аттракціон, ефект, тенніс, касація, класифікація, колега, колектор, колізія, лоббі, аплікація, бюллетень, асоціація, афект, диссертация, диссидент, ілюзія.

Вправа 3. Від поданих слів утворіть нові за допомогою суфікса -н-.

Хвилина, сон, старовина, телефон, ціна, зміна, істина, година, кордон, батальйон, заміна, без імені, без сну, без закону, без догани, сторона, колона, мільйон, письмена, без дна, магнітофон.

Вправа 4. Яка різниця між поданими словами у значенні і вимові? Як це позначилося на написанні? Складіть із ними речення.

Нескінчений - нескінченний

Незрівняний - незрівнянний

Неоцінений - неоцінений

Невпізнаний - невідомий

Нездійснений - невідомий

Здійснений - здійснений

Вправа 5. Утворіть іменники від поданих слів та словосполучень.

Скоїти, дослідити, жити, знищити, зібрати, заперечити, застосувати, творити державу, вести документацію, засвідчити, доручати, запрошувати, застосувати певну норму права, чинити злочин, призначити, проставити дату на документі, депонувати, створювати документ, звертатися, пред'являти, нагородити, зберегти, зберігати, знати, піклуватися, роззброїти, доповнити, каятися.

Вправа 6. Поясніть, чому не подовжуються у вимові приголосні в поданих словах

Перехрестя, фальшу, статей, підґрунтя, змієня, обійстя, молодістю, вістю, нехворощю.

Вправа 7. Поставте іменники в родовому відмінку множини. Поясніть їх правопис.

Завдання, озброєння, заняття, прагнення, збереження, обличчя, бажання, відкриття, їдальня, почуття, доповідь, галузь, постать, уміння, вістря, суддя, подорож.

Вправа 8. Творче завдання: написати невеликий твір на тему "Яким я хочу бачити нове обличчя української поліції", використовуючи такі слова і словосполучення:

Надання допомоги, звернення особи до працівника поліції, з метою рятування людей, фіксування, правила носіння однострою, дотримання порядку, запобігання вчиненню правопорушення, реагування на заяви, застосування адміністративних стягнень, піклування про дітей, культура професійного мовлення.

Тема 7. Правопис префіксів

1. Яке основне правило написання префіксів, що закінчуються на приголосну, є в українській мові?
2. Як змінюється префікс З- перед К, П, Т, Ф, Х ?
3. Чим пояснити наявність варіантів префіксів НАД-/НАДІ-, ПІД-/ПІДІ-, ЗІ-/ЗО-/ІЗ-?
4. Як розрізняти правопис префіксів ПРЕ-, ПРИ-, ПРІ-, ПЕРЕ-?

Вправа 1. Перекладіть з російської мови на українську запропоновані словосполучення, поясніть правопис префіксів.

Бескорыстная помощь, сцепить зубы, рассматривать место дислокации подразделения, сформулировать задание, схватить за руку, безграничное доверие, расширять зону поиска, сфотографировать вещественные доказательства, непрерывный поток брани, бесспорное превосходство, бессменный руководитель, бесславный конец, расформированный состав, беспринципный расхититель, незащитный потерпевший, бесстрашный патриот, беспрекословное подчинение спутать планы, свести данные в таблицу, воссоединение семьи, отважный работник полиции.

Вправа 2. Творче завдання: від поданих слів утворіть максимальну кількість нових за допомогою префіксів, запишіть їх, поясніть написання і значення.

Наприклад: писати — списати, розписати, відписати, приписати, переписати, одписати, надписати, обписати, підписати.

Бігти, дати, єднати, дивитися, гнати, читати, шукати, купити, класти.

Вправа 3.

Від поданих слів утворіть нові слова за допомогою префіксів БЕЗ-, РОЗ-, ВІД-, ПІД-, ОБ-, ВОЗ-, О-

Зброя, ділити, єднати, звітний, дивитися, дякувати, земельний, дарувати, звучний, знайомити, давати, писати

Вправа 4. Запишіть слова, вставляючи у префіксах замість крапок голосні е, и.

Пр...чепити, пр...трусити, пр...стол, пр...вентивний, пр...достатньо, пр...міський, пр...цікавий, пр...мирення, пр...освященство, пр...глушений, пр...гасити, пр...зирство, пр...тримати, пр...хитрий, пр...вільний, пр...пливти, непр...миренний, пр...довго, пр...класти, пр...чепити, пр...мудрий, пр...красний, пр...завзятий, пр...варений, пр...дковічний, пр...тягнення, пр...значення, пр...д'явити

Тема 8. Правопис суфіксів

1. Згадайте правила правопису основних іменникових, прикметникових, дієприкметникових та дієслівних суфіксів в українській мові.

Вправа 1. У поданих словах замість крапок вставте відповідні голосні у суфіксах.

Банк...р, плюрал...зм, конво...р, мед...к, велич...на, трудівн...к, прапорщ...к, его...ст, множ...на, вел...т.нь, Микол...н, Звар...ч, копі...чка, шаруд...ння, ско...ння, побо...ще, вул...чка, дощ...чка, серед...на, горож...нин, мар...во, геро...зм, освітл...ний, довірл...вий, нагромадж...ний, ключ...вий, кмітл...вий, промов...стий, залиш...ний, нескінч...нний, незрівн...нний, житт...вий, бо...вий, забезпеч...ння, визнач...ний, уповноваж...ний, притягн...ння, викрад...ний, нос...ння, перевез...ння, передбач...ний, заборон...ний, попередж...ння, стягн...ння, присво...ння.

Вправа 2. Утворіть назви мешканців країн і міст чоловічої і жіночої статі за допомогою відповідних суфіксів.

Київ, Канада, Чернівці, Донецьк, Бельгія, Львів, Фінляндія, Грузія, Житомир, Тернопіль, Німеччина, Індія, Харків, Запоріжжя, Польща, Єгипет, Вірменія, Латвія, Рига.

Вправа 3. Від поданих слів утворіть прикметники або дієприкметники. Поясніть їх правопис.

Знешкодити, спина, реформа, присвятити, розчавити, вік, розкласти, срібло, антена, знесилити, позеленіти, криця, розкроїти, глина, притулити, обійти, уповноважити, злочин, закон, війна, правоохоронець, гарантувати, вчиняти, скоювати, заборонити, обвинувачувати, реєструвати, затримати, приховати, форма, скасовувати, громада, вносити, поновити, не впізнати, безпека, запобігати, установлювати, погодити.

Вправа 4. Перекладіть дієслова на українську мову та утворіть від них, де можливо, похідні слова (іменники, дієприкметники).

Региструють, санкціонують, агитують, марширують, коментують, контролюють, дублюють, лавирують, інформують, інкримінують, гарантують, обвиняють, розробляють, підозрюють, уповноважують.

Вправа 5. Від поданих слів утворіть нові за допомогою суфіксів -ськ-, -ств-.

Читач, ремісник, Збараж, Бердянськ, Глеваха, агент, чех, каліка, солдат, дослідник, Гаага, Норвегія, турист, місто, люди, курсант, генерал, співробітник, убогий, Запоріжжя, француз, видавник, Умань, пан, пацифіст, Сиваш, товариш, козак, хват.

Вправа 6. Від поданих іменників – назв етнічних груп населення – за допомогою суфікса -ськ- утворіть прикметники – назви мов.

Латиші, узбеки, таджики, гагаузи, казахи, чуваші, баски, якути, курди, греки, французи, тунгуси.

Тема 9. Правопис складних слів

1. Сформулюйте основні правила написання складних іменників разом і через дефіс.

2. Які іншомовні частини, що за своїм значенням наближаються до префіксів, пишуться у складних іменниках разом, а які – через дефіс?

3. Сформулюйте основні правила написання складних прикметників разом і через дефіс. Зверніть особливу увагу на ті випадки, коли прислівники, зберігаючи на собі логічний наголос, не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником.

Вправа 1. Розкриваючи дужки, розмістіть слова за двома колонками: перша колонка – слова, які пишуться разом, друга – слова, які пишуться через дефіс.

Фельд/маршал, генерал/майор, вогне/гасник, тонно/кілометр, авіа/квиток, екс/чемпіон, пів/яруса, яхт/клуб, фото/копія, міні/футбол, штаб/квартира, норд/ост, лікар/терапевт, купівля/продаж, дизель/мотор, стоп/кран, броне/жилет, мото/коляска, само/відвід, військово/службовець, авто/біографія, веб/портал, одно/стрій, дитина/сирота, право/порядок, дактило/картки, фото/і/кіно/зйомка, боє/припас, благо/устрій, фото/і/відео/техніка, приймання/передавання осіб на кордоні, право/відносини, прем'єр/міністр, мікро/клімат, псевдо/аргументи, макро/економіка, контр/наступ, пів/аркуша, пів/Києва, мас/медіа.

Вправа 2. Запропоновані словосполучення замініть складним іменником.

Обіг вантажу; пристрій для того, щоб мовлення було гучним; взаємна дія; місце, де щось знаходиться; той, хто порушує норми права; той, хто несе прапор; обіг документів; той, хто обробляє землю; той, хто охороняє право; колишній прокурор; той, хто вбиває сам себе; пристрій для гасіння пожежі; потік пасажирів; природна зона, де зустрічаються степи й ліси; здатний до праці; той, що потрапив у полон під час військових дій; метод ідентифікації людей за відбитками пальців.

Вправа 3. Запропоновані слова розмістіть за трьома колонками: перша – слова, які пишуться разом, друга – слова, які пишуться через дефіс, третя – слова, в яких перша частина у вигляді прислівника зберігає на собі логічний наголос і не зливається в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником.

Сльозо/гінна дія препарату; мало/габаритний пристрій; вибухо/небезпечна речовина; освітньо/кваліфікаційний рівень; персонально/попереджений; оперативно/службова діяльність; після/дипломна освіта; військово/зобов'язаний; обмежено/дієздатний; психо/фізіологічне обстеження; соціально/економічні права; димо/утворювальний препарат; мульти/медійне забезпечення; дорожньо/транспортна пригода; три/денний термін; контактнo/дистанційна дія; електро/шочовий пристрій; безвісно/зникла особа; санаторно/курортне лікування; матеріально/технічне забезпечення; накази організаційно/розпорядчого характеру; миро/творча місія; інформаційно/теле/комунікаційні системи; життєво/важливі інтереси; нормативно/правове регулювання; вогне/пальна зброя; спеціально/визначена зона; вулично/дорожня мережа; радіо/активне забруднення; цивільно/правова відповідальність; інформаційно/аналітичне забезпечення; добровільно/здана зброя; оперативно/розшукова діяльність; технічно/придатні для захисту людей пристрої; організаційно/штатні заходи; організаційно/поєднані підрозділи; інформаційно/пошукова робота; спеціально/виготовлені засоби; суспільно/корисна робота; воєнно/стратегічна мета; діаметрально/протилежні погляди.

Вправа 4. Від поданих словосполучень утворіть складноскорочені слова та аббревіатури.

Міський комітет, Організація Об'єднаних націй, запис актів громадянського стану, обласний виконавчий комітет, військовий комісаріат, Міністерство закордонних справ, Донецький басейн, районний відділ народної освіти; дефектологічний факультет, Міністерство юстиції, юний натураліст, Національний банк України, організаційний відділ, спеціальний цех, вищий

навчальний заклад, спеціальний підрозділ, Національна академія внутрішніх справ, Служба безпеки України.

Вправа 5. Від поданих словосполучень утворіть складні прикметники і зробіть висновок, коли складні прикметники пишуться разом, а коли – через дефіс.

Той, що має високу кваліфікацію; визвольний рух нації; має п'ять кутів; навчальний і виховний; північний і східний; той, який легко розчинити; стійкий до морозу; той, якого вельми шанують;. Той, що дає життя; політична діяльність на благо суспільства; аграрний і сировинний комплекс; профілактичний і лікувальний заклад; навчальний і виховний відділ; подібний до купола; жовтий і блакитний; жовтий і гарячий; два яруси; здатний до дії; робота з планування фінансів; мовний стиль; землі східних слов'ян; комплекс народного господарства.

Тема 10. Правопис прислівників

1. Скільки є способів написання прислівників? Назвіть їх. Сформулюйте основні правила правопису прислівників.

Вправа 1. Запишіть подані прислівники одним із способів, застосовуючи основні правила написання прислівників в українській мові.

Сам/на/сам, без/вісти, в/зимку, рік/у/рік, в/край, по/братньому, по/одинці, у/сто/крат, до/речі, де/не/де, од/віку, у/трьох, тяжко/важко, кінець/кінцем, на/швидку/руч, в/роздріб, на/совість, по/за/торік, в/голос, будь/ласка, вряди/годи, на/ходу, по/двоє, по/козацьки, по/нашому, на/показ, на/різно, час/від/часу, по/четверте, по/вінця, всього/на/всього, один/в/один, в/волю, сама/самотою, де/ін/де, на/весні, на/останок, в/основному, казна/де, більш/менш, пліч/о/пліч, з/роду/віку, честь/честю, з/боку/на/бік, по/своєму, по/друге, під/вечір, над/вечір, на/зло, без/угаву, до/волі, зо/зла, поки/що,

по/соціал/демократичному, до/снаги, що/миті, с/під/споду, яко/мога, по/всяк/час, з/роду/в/рід, на/в/простець, тим/часом, видимо/не/видимо, на/віки/віків, в/цілому, на/виплат, по/батькові.

Вправа 2. Складіть речення з поданими прислівниками.

Мимохідь – мимохить, впереміж – впереміш.

Вправа 3. Утворіть прислівники від поданих словосполучень.

Босими ногами, на тоще серце, не сам хотів, по обидва боки, обома руками, догори лицем, додолу лицем, на самий перед, при всіх людях, голими руками, в різні боки, на всі боки, з зовнішнього боку, голим животом догори, до недавнього часу, поки світло, до пізнього часу, позаминулого року, до теперішнього часу, втричі дорожче, на швидку руку, в останній раз, в п'ятий раз, при нагоді.

Вправа 4. Складіть речення з поданими прислівниками і співзвучними з ними словами. Поясніть, як їх розрізняти.

Назустріч – на зустріч, вголос – в голос, до купи – до купи, по-нашому – по нашому, зсередини – з середини, на силу – на силу, забагато – за багато, востаннє – в останнє, спочатку – з початку, скраю – з краю, чимало – чи мало, напам'ять – на пам'ять.

Вправа 5. Подані слова введіть в речення так, щоб в одному випадку вони вживалися як прислівники або іменники з прийменниками, а в іншому – лише як прийменники.

Попереду, скраю, внаслідок, зсередини, поруч, близько, збоку, навпроти, поблизу, коло, край, назустріч, посередині.